

Riippumatonta tutkimusta julkisesta taloudesta tarvitaan

Suomessa on ollut vaikea saada rahoitusta valtionhallinnosta riippumattomalle tutkimukselle, jossa olisi analysoitu laajasti tehtyjen verouudistusten vaikutuksia tai muita julkisen talouden kysymyksiä.

Markus Jäntti
Professori
Åbo Akademi
mjantti@abo.fi

Jukka Pirttilä
Tutkimuskoordinaattori
Palkansaajien tutkimuslaitos
jukka.pirttila@labour.fi

Kaikki Pohjoismaat uudistivat verojärjestelmänsä perusteellisesti 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa. Suomessa tehtiin ensin Erkki Liikasen valtiovarainministeriyyden aikaan ns. suuri verouudistus ja vuonna 1993 siirryttiin eriytettyyn tuloverojärjestelmään, jossa tulot jaetaan kaavamaisesti ansio- ja pääomatuloiksi.

Ruotsissa vuoden 1991 verouudistuksen jälkeen eduskunta osoitti 30 miljoonaa kruunua laajalle tutkimusohjelmalle, jossa selvitettiin uudistuksen vaikutukset mm. työllisyyteen ja valtion budjettiin. Tutkimusohjelma huipentui korkeatasoiseen konferenssiin, jossa saatuja tuloksia ruodittiin, kuten asiaan kuuluu, kriittisessä vertaisarvioinnissa, ja tutkimusraportit julkaistiin tieteellisissä aikakausjulkaisuissa.

Suomessa ei ole tehty mitään vastaavaa laajaa tutkimusta sen enempää vuosien 1989–1993 verouudistuksesta kuin vuonna 1995 aloitetuista tuloveroalennuksistaakaan. Yksittäisiä, ansiokkaita tutkimuksia on tehty, mutta laajaa kokonaiskuvaa näistä talouspolitiikan kannalta keskeisistä uudistuksista ei ole ilmeisesti katsottu aiheelliseksi.

Jukka Pirttilän (vasemmalla) tutkimusaiheet liittyvät hyvän verojärjestelmän suunnitteluun. Markus Jännti on tutkinut erityisesti verotuksen tulonjakovaikutuksia.

Miten verouudistuksia on kansainvälisesti arvioitu?

Verouudistuksia tutkittaessa käytetään mikrotason yksilö- tai yritysaineistoa. Aineistossa oleville taloudenpitäjille lasketaan verouudistuksen aiheuttama veromuutos ja verrataan sitä heidän käyttäytymisensä, esimerkiksi työmarkkinoille osallistumisen, tai koko verotettavan tulon muutoksiin.

Veromuutokset lasketaan tyypillisesti ns. mikrosimulaatiomallin avulla. Mallissa kaikkia kansalaisia edustava aineisto yhdistetään verotusta ja tulonsiirtoja kuvaaviin yhtälöihin. Muissa Pohjoismaissa akateemiset tutkijat ovat tutkineet verouudistuksia juuri tällä tavoin.

JUTTA-esimerkki

Suomessa valtionhallinnon ulkopuolisilla tutkijoilla ei ole ollut käytettävissä mikrosimulaatiomallia. Koska muillekin kuin hallinnon edustajille avoimella mikrosimulaatiomallilla on

edellä kuvatun tutkimuskäytön lisäksi muutakin arvoa, on Palkansaajien tutkimuslaitoksen ja Åbo Akademin kokoama tiimi yrittänyt hakea sellaisen mallin rakentamiselle rahoitusta monelta taholta useaan otteeseen. Eduskunta, VM ja Sitra eivät ole kuitenkaan rahoitusta myöntäneet. Suomen Akatemian rahoituksesta toki voi kilpailla, mutta tällaiseen hankkeeseen ei varoja ole herunut.

Pienin kustannuksin (yhteensä noin 1,5 miestyövuotta) ja muun muassa Yrjö Jahnssonin säätiön tuen avulla lähes valmis mikrosimulaatiomalli (JUTTA) on onnistuttu kuin onnistuttukin rakentamaan. Sen avulla voi nyt tutkia esimerkiksi nykyverojärjestelmän vaikutuksia ja simuloida, miten veromuutokset vaikuttaisivat, sekä laskea tilastollisissa tutkimuksissa tarvittavia veromuutoksia. Mallin kehittämisen ansiosta vuonna 1995 alkanneiden veronalennusten vaikutuksia on alettu tutkia; yksi raportti tästä teemasta ilmestyy Kansantaloudellisessa

aikakauskirjassa lähiaikoina. JUTTA-projektin jatkorahoitus on tätä kirjoitettaessa kuitenkin vielä avoinna.

Rahoitus ontuu muutenkin

Kriittistä ja riippumatonta tutkimusta julkisesta taloudesta tuetaan Suomessa muutenkin hyvin vähän. Keskeisin finanssipoliittinen vaikuttaja on valtiovarainministeriö, joka ei juuri tee tai rahoita omaa tutkimusta. Valtaosa VM:n tutkimukseen suunnatuista voimavaroista kanavoidaan Valtion taloudelliselle tutkimuskeskukselle (VATT).

VATTissa tehdään paljon korkealuokkaista tutkimusta. Kuitenkin olisi aiheellista, että esimerkiksi veropolitiikan arviointiin olisi asialliset mahdollisuudet myös muilla kuin veropolitiikasta vastaavan VM:n alaisen tutkimuslaitoksen edustajilla.

Verrattuna veronalennusten suorien budjettivaikutusten ja niiden mahdol-

lisesti aiheuttamien ns. dynaamisten vaikutusten suuruuteen niiden tutkimiseen hallinnon ulkopuolisten voimin on pantu hätkähdyttävän vähän painoa. Edes yleensä kovin valpas lehdistö ei ole juurikaan kysellyt, onko verouudistuksilla ollut luvattuja vaikutuksia. On vaikea kuvitella, että jokin muu noin viiden miljardin euron suuruusluokan projekti voisi nauttia yhtä suurta median suosiota ilman selkeää osoitusta projektin onnistumisesta tavoitteissaan.

Uusimmat verouudistukset

Sosiaali- ja terveysministeriö eteni mallikkaasti Lapissa vuonna 2003 alkaneen yritysten sosiaaliturvamaksukokeilun vaikutusten arvioinnissa. Arviointi oli tavoitteena alusta asti, ja arvioreportti täyttää varmasti akateemiset laatukriteerit.

Juuri nyt on meneillään ensimmäinen vuosi, jolloin uusi yritys- ja pääomatulojen verojärjestelmä on voimassa. Ensi vuoden alusta varallisuusvero poistuu. Uudistuksilla toivotaan olevan yritysten kilpailukykyä ja työllisyyttä edistäviä vaikutuksia. Ensi vuodesta alkaen toteutetaan myös 54 vuotta täyttäneistä työntekijöistä maksettavien työnantajamaksujen portaittainen alennus. On ilmiselvää, että kansakunnan edun nimissä näiden uudistusten toteutumista on arvioitava kriittisesti. ■